Vatnsból

Í lázsveitum Árnessýslu var langt framná þessa öld (20. öld) ekki umannað vatnsból til heimilisnota að ræða en brunnvatn. Grípir notuðu yfirborðsvatn meðan tilvannst, en að vetri og í þurkum að sumri til bar við að brynna varð innistöðugripum (sauðfé og hross), og í langvarandi frosti og renningi var snjór borin á garða fyrir fé. Útigöngu hrossum og beitarfé var aldrei brynnt- það fær vatn með beitinni. hrímfall og snjór (klaka). Ull var skolud eftir keytupvoli í tjörn eða uppistöðulóni, helst með grasrót í botni svo ekki gruggaðist vatnið, og gat fengist mjög góðus þvottur og blæfallez ull (skjannahvít), væri þvælið hæfileza heitt (ekki of kalt- ca 60°) og undanfæri nóg, að hægt væri að færasig til með skolunina, til að vera ávalt í hreinu vatni. Þvottur var skoladur á samahátt og ullin.[1] Rennuvatn af húspökum var notað, bæði til matargerðar og þvotta, og því þá safnað í ogyma tunnu við húsvegg og íláti sökkt í tunnuna og vatnið borið inn í bæ, þar sem það var notað.

[1] Að vetritil var vakaðfyrir með járnkolli á dýpri tjörnun til skolunar þvotti og klaggað þar. þótti betri þvottur.

Frásög þessi nor eingöngu til þess svæðis sem
ég er kunnugastur, Flóans, þó ekki til Ásanna
austan Hróasholtslækjar (Villingaholtshreppur)
Undirlagið undir jarðvegsþykkjunni er Flóahraunið, hrjúft,
holt, og fullt af járnmengudu vatni, sem hér er nefnt
járnláarvatn.
Á þeim bæjum sem lægs stóðu á flatlendinu var
skamt að grafa niður á vatn, 1½ m - 2 m, en vegna
þess að jarðvegsvatnið stóð mis hátt eftir tíðarfari
varð að grafa töluvert dýpra, eða svo sem við varð
ráðið vegna aðstreymis vatns, eða komist varð vegna
kæppar (klöpp). Þetta vatn var mjög mengað af járni
og mátti heita ónothæft til þvotta, þó notað væri þegar
yfirborðsvatn gafst ekki. Þar sem ég sá þetta verst,
var það sem uppþvottavatn af matarílátum eða daufur
sýrudrukkur. Þarna var brák ofaná vatninu í brunnin-
um, eins og er í ognum skurðum á þessu svæði.
Þetta vatn mun ekki hafa verið notað til drykkjar nema
blandað með sýru (sýrudrukkur) þó vandist fólk
þessu, og engum varð meint af því, svo ég vissi.
Vest var vatnið austur við Þjórsá, en þess heyrði ég
getið að skólatörn af þeim bæjum hefðu ekki haft tann-
sk...

Nokkrir bøjir í sumanverðum Flía, Gaalvarja-
bøjar- og Stokseyrarhreyyar, standa á
móbergshólum sem rísa 2-5 m yfir um-
hverfið. Þar urðu brunnar dýpri og vatnið munbetr
þar sem það sýjaðist gegnum móbergið. Í nokkrum
brunnum við sjávarsíðuna, Stokkseyri, gotti flóðs
og fjöru, og varð vatnið salt, svo kaff tildømis varð af-
bryggðilegt, og þótti óvönum óvíðkunnanlegt, en öllu má
venjast.
Lengi mun hafa verið notast við brunna sem legra
lágu og auðveldara var um brunntökuna. Þannig var
fyrsti brunnur sem ég man eftir hér í Holti á tjarnar
bakka, og drö tjörnin nafn af brunninum og nefndist.
Brunndal. Þangað var allt vatn sótt í fjós og bø,
um 50 metra leið- kýr voru leystarút í vatn þegar
þýtt var. Þessi brunnur var víður (3 m) og yfirbyggðu
og kallaðist það Brunnhús, □ □, við hann var ponta
með viðfestr stöng, ca 2½ m, og var hrútshorn fest á
endann, til að hafa öruggt tak á skaftinu. Skaftið
var gildar en venjulegt skóbluskapt. Pontan var töluvert
víðari að ofan en í botninn og valt því auðveldlega útaf
þegar hún kom í vatnið (dýfði sér sjálvkrafa í vatnið)

þessi brunnur varð ekki hreinsaður nema
fara niður í stiga. Þarna man ég eftir silungi,
sem líkleza hefur átt að eyða pöddum og ekki
síður ánamaðki, sem í rigningatíð hrundi niður í vatnið.
Það hefur verið 1902-'04 að ráðist var í brunntöku á móti
fjósdyrum. Sá brunnur varð 5 m djúpur full hlaðinn, að 1/2
höggum í móberg, ca 1 1/2 m víður. Verkfæri til að vinna
móbergið var haki fyrst, síðar járnkall og axir þegar haka
varð ekki við komið vegna þrengsla. Til hleðslunnar var notó
framur snátt grjót og torf og var hlaðið þannig að
mjórri endi steinanna sneri inn í brunninn og
helt þá hleðslan sjálfkrafa aðsér, svo
ekki var lotta á hruni. Með nokkru millibili
vor lengri steinar og stóð þá innúr hleðslunni, og
mindsíðu tröppur ef staðst var með bakinu að veggnum.
Í móbergið var höggið spor, sem gerða sama gagn.
Þarna var flatreft yfir, og laus hleri, vatnið dregið upp
með vindu og ponta af sömu gerð og áður segir.
Fljótleza kom vatnsleiðsla í fjós, 1 1/4 tonn rör, galvinserað og
bullu-dola, handknúin. Þóttir mikil framför. En eru
20 m inni bo. Það drós framyfir 1920 að koma leiðslur
þá leið. Við þetta vatn bjuggum við fram til 1975-'06.

þó brunnar væru tekniir að ödrum stað um 1950 og síðar, en '75-'76 var samveitu gerð fyrir suðaustur Flóann ofan af Ásum (lindin er á mörkum Hurðarbaks og þingdals í Villingaholtshreppi)
Fjósbrunnar væru hér á nokkrum bæjum, og þá tyggileg umbúið að grípir kæmust ekki að, en oftast þá um leið innangengt til baðstofu og eldhúse.